

Geboren te Rotterdam, 30 september 1808
Overleden te Benthuisen, 21 oktober 1863

Herdenking ds. Ledeboer

150 jaar geleden overleden
samenbinder van de 'verstrooide schapen'

4

Een getuigenis
op de doden-
akker

6

Het geestelijk
leven van
Ledeboer

L. G. C. Ledeboer
leeraar der verstrooide
schapen Jezus christi
Benthuisen
13 Julij 1841.

Bijlage bij De Saambinder 10 oktober 2013

Inhoud

Waar de Heere een intrek genomen heeft, blijft Hij voor eeuwig	3
Een getuigenis op de dodenakker	4
De gedichten van Ledeboer	5
Het geestelijk leven van Ledeboer	6
Vraag en antwoord	8
Ledeboer en zijn breuk met de Nederlandse Hervormde Kerk	9
Ledeboer en zijn gemeenten	10

Ds. L.G.C. Ledeboer (1808-1863)

Op 21 oktober a.s. zal het 150 jaar geleden zijn dat ds. L.G.C. Ledeboer overleed. Als redactie hebben wij aanleiding gevonden enige aandacht te schenken aan het leven en het werk van deze predikant, mede gezien zijn plaats in de geschiedenis van onze gemeenten op weg naar 1907. Toen mochten namelijk door Gods goede hand de beide 'bloedgroepen' Ledeboerianen en Kruisgemeenten samenvloeien. En nu al meer dan een eeuw op dit fundament samengebonden zijn, ook rond De Saambinder. Niet omdat er geen sfeer- of cultuurverschil was, maar omdat er geestelijke eenheid werd ervaren in leer en leven. Dus zeker ook in de geloofsbeleving, waarvan het leven en de geschriften van ds. Ledeboer getuigen. Hartelijke geestelijke verbondenheid in de leer en doorleving van Gods vrije genade in Immanuël. Op deze eenheid moeten wij als nageslacht zuinig zijn. Geboren en getogen in de kruisgemeente Tricht (Geldermalsen) en als eerste gemeente het onvergetelijke, Ledeboeriaanse Benthuisen gediend hebbend, voel ik deze beide bloedgroepen in mijn aderen. Vandaar deze bijlage. Opdat we niet vergeten...

v. A.

Colofon

Herdenking ds. Ledeboer, 150 jaar geleden overleden, bijlage bij De Saambinder van 10 oktober 2013

Gedichten en gebed overgenomen uit: Verzamelde geschriften over Ds. L.G.C. Ledeboer - Den Hertog - Houten
Foto's: Den Hertog - Houten, Willem Pos - Benthuisen

Vormgeving en druk: Drukkerij Verloop - Alblasserdam

Levensloop ds. Ledeboer

Waar de Heere een intrek genomen heeft, blijft Hij voor eeuwig

‘Zo de HEERE het huis niet bouwt,
tevergeefs arbeiden deszelfs bouwlieden
daaraan’.

Psalm 127:1

‘Zie, wat Ik gebouwd heb, breek Ik af, en
wat Ik geplant heb, ruk Ik uit, zelfs dit
ganse land’.

Jeremia 45:4

Ziedaar twee teksten, zeer toepasselijk op onze dagen. Wat met God niet begonnen is, of met Hem begonnen maar vleeselijk voortgezet, kan met Zijn onmisbare en dierbare zegen niet achtervolgd worden. Daar breekt toch alles bij de hand af. Waar het huis tegen zichzelf verdeeld is, en de leden strijden tegen het hoofd, en het vlees en eigen zin en wil regeren, hoe kan zulk een huis blijven bestaan? Nochtans, is de grondslag uit God, dan zal Hij alles wat er op en naast gebouwd is op Zijn tijd afmaaïen.

Dus de vraag is: waar is de grondslag? En wij geloven: in onze formulieren van Enigheid. Zoals God het verbond met onze vaders heeft opgericht, al ware het dat de plakaten der prinsen en magistraten daartegen waren. Strijden voor het geloof, dat eenmaal den heiligen overgeleverd is. Wij geloven dus voor onszelf tot nog toe dat die het naaste aan de waarheid zijn, die zich daaraan wensen te houden, verder afwachterende wat de Heere belijft te werken. (...)

Waar is dan de waarheid? Zeker daar waar Christus in het hart woont, door het geloof. Maar hier is de vraag: welke uitwendige kerkgemeenschap is het meest overeenkomstig Gods heilige wil en welbehagen? Wij voor ons geloven: zij die, zonder zich te hebben gebogen voor het beeld en het beest, de gereformeerde belijdenis wensen getrouw gemaakt te worden, zo wij wel zien. Zien wij op alle werkzaamheden en toestanden, overal wordt afgebroken, en hoe meer er gebouwd wordt, hoe meer er afgebroken wordt. Wij spreken niet van dezen en van genen en van sommige afzonderlijke gemeenten, maar in het algemeen als kerkvereniging en gemeenschap. God zal opstaan tot den strijd, Psalm 68:1 en 2, en de Zijnen op Zijn tijd redding en uitkomst geven na vele beproevingen. (...)

Gods oordelen zijn er, en staan nog meer gereed te komen. Het oordeel is begonnen van het huis Gods. Wat ons aangaat, wij maken de schuld en de breuk hoe lan-

ger hoe groter, breder en ongeneeslijker. Wij stapelen zonden op zonden en ongerechtigheden op ongerechtigheden. God is er het einde van bekend. Psalm 79. Leid mij, o Heere, verder in Uw waarheid. Werp al het onze overboord en buiten het schip, en maak ons los van de banken en klippen waarop wij om onzer zonden wil vastgeraakt zijn. Maak ons vlot in het vaarwater van Uw genade. (...)

Maak Gij wederom woning onder ons, zo zullen er ook wel plaatsjes zijn van samenkomst, al ware het op een open veld, of in een stal of schuur, waar Gij in geboren zijt, Immanuël. (...)

Daar is de beste Kerk, waar Jezus in het midden is, en de leden saamgebonden als de pijlen in de pijlkoker eens mans, en als de stralen van de zon, en de druppelen in één beker, en het koren tot één meel gemalen en tot één brood gebakken. Een ieder gaat zijn eigen weg. Een ieder wil heer en meester en koning zijn, en de enige Meester en Heere en Koning wordt vergeten, uit het oog en uit het hart.

Zo is het hier ook. Nochtans, o neen, waar Gij, Heere, een intrek genomen hebt, blijft Gij voor eeuwig, en zult nimmer Uw woning verlaten. Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij, Vader, in Mij, en Ik in U. Heilige Vader, heilig hen in Uw waarheid.

Een getuigenis op de dodenakker

Hier rust een Christen uit, die stichtte door zijn wandel', klonk het over de begraafplaats van Benthuizen. 'Die bad en sprak en deed en toonde in ál zijn handel, dat Christus in hem was en hij in zijnen Heer'. En daarom was het verlies groot: ds. Ledeboer was op 55-jarige leeftijd weggenomen uit zijn kerkverband, dat met slechts één predikant achterbleef.

De dichtregels die ouderling G. Roos voorlas, waren van Ledeboer zelf. Ruim vier jaar geleden had hij ze voorgedragen tijdens de begrafenis van ouderling J. van Noort. Nu klonken ze opnieuw op de dodenakker bij de oude dorpskerk: 'Doch eenmaal zal dit graf zijn dode wedergeven, Dan zal ook dit zijn stof, verheerlijkt, eeuwig leven'.

Ruim 25 jaar was L.G.C. Ledeboer predikant geweest. Tegen wil en dank had hij landelijke bekendheid gekregen. Het was ook niet zijn bedoeling geweest een nieuw kerkverband op te bouwen, maar de groepjes en gezelschappen die de schriftuurlijk-bevindelijke prediking begeerden, zochten elkaar op. De gemeenten die ontstonden, werden door Ledeboers opvolgers verder uitgebouwd. Ze vloeiden op 5 juni 1907 met de Kruisgemeenten samen in de Gereformeerde Gemeenten.

Ommekeer

Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer werd op 30 september 1808 te Rotterdam geboren in een familie die oorspronkelijk uit Duitsland kwam. Benthuizen was zijn enige gemeente. Hij werd er op 29 juli 1838 in de Nederlandse Hervormde Kerk bevestigd.

Later schreef Ledeboer over die tijd: 'De Heere was op weg mij te tonen dat ik alles miste'. Daaraan werd hij

Hier rust een christen uit,
die stichtte door zijn wandel.

ontdekt toen een gemeentelid hem erop wees dat zijn prediking niet gereformeerd was. Dat leidde tot een ingrijpende ommekeer in Ledeboers leven. Daarom sprak hij kort daarna over de woorden 'Dit weet ik, dat ik eerst blind was, maar nu zie'.

In korte tijd leerde en ondervond hij vele zaken. Aan zijn ouders schreef hij: 'Ik heb gevonden de parel van grote waarde of liever, ben gevonden van Dien die ik niet of onwetende zocht'.

Een meningsverschil rond ambtsdragersverkiezingen bracht Ledeboer in conflict met de regionale kerkbesturen. Kort tevoren had hij geestelijk een goede tijd gehad: 'Veel, onuitsprekelijk veel mag ik genieten', schreef hij aan zijn ouders. 'Ik kan niet uitdrukken wat ik gevoelen mag!' Dat gaf kracht in de kerkelijke strijd die volgde.

Eind 1840 werd Ledeboer geschorst; kort daarna afgezet. Uit die tijd zijn verschillende opmerkelijke voorvallen bekend waaruit bleek hoe de Heere hem leidde en beschermde.

Het overgrote deel van de gemeente in Benthuizen volgde hem. Zijn familie toonde minder begrip. 'Het zit hem zeker in verstoppingen van den onderbuik', veronderstelde een oom. Maar dat was een voet te laag gedacht.

Aan de hand van schaarse en zeer onvolledige bronnen is de geschiedenis van de Ledeboeriaanse gemeenten later zo grondig mogelijk bestudeerd. Met name rond de jaren 1980 zijn tal van beschrijvingen verschenen. Een waardevol standaardwerk zijn de drie delen "Verzamelde Geschriften" van en over Ledeboer die H. Natzijl samenstelde. Te betreuren is nog altijd dat het gezamenlijke notulenboek dat Ledeboer in 1842 voor de gemeenten Benthuizen en Moerkapelle aanlegde. Het is in 1937 nog door ds. M. Hofman ingezien.

Laatste reis

Tijdens zijn laatste reis bezocht Ledeboer een aantal gemeenten en gezelschappen in de provincie Utrecht. Na tien weken ziekte is hij overleden. Zijn laatste woorden waren: 'Amen, Hallelujah! Amen, Hallelujah!'

Tijdens de begrafenis getuigde de Haagse boekhandelaar J. van Golverdinge: 'Zijn leven mag terecht een zelfverloochenend leven genoemd worden en het beeld, meermalen van leraren gebruikt, mag in volle nadruk op hem worden toegepast, dat hij gelijk een kaars anderen lichtende, zelf verteerde'.

De gedichten van Ledeboer

Jn de loop der eeuwen zijn er vele predikanten geweest, die de pen ter hand genomen hebben om hun gedachten en gevoelens in poëzievorm weer te geven. Sommige dominees zijn zelfs zeer bekend geworden, niet zozeer vanwege hun homiletische arbeid, maar veelmeer vanwege hun dichterlijke voortbrengselen. Een rechtgeaarde predikant zal echter zijn poëtische werkjes niet als het voornaamste van zijn roeping zien. De Woordbediening blijft te allen tijde zijn eerste en voornaamste taak.

Al in de zestiende en zeventiende eeuw, de tijd van Reformatie en Renaissance, komen we zulke domineedichters tegen. Een ieder zal bekend zijn met de naam van Jacobus Revius en zijn "Overyssele Sangen en Dichten". Ik denk ook aan Joannes Vollenhove, bijgenaamd de "Haagse Chrysostomus", een prediker met retorische gaven, maar ook een niet te onderschatten stichtelijk dichter. Hij was bevriend met Willem Sluiter, predikant te Eibergen, wiens "Gebed van een herder en leeraar" (op de wijs van Psalm 68) als volgt begint:

*O mijn Heer Jesu! Met veel reên
Bedank ik daag'lijks U alleen,
Die mij met kracht bekracht hebt,
Dat Gij, gans zonder mijn verdienst
Mij hebt gesteld in dezen dienst,
En daartoe trouw geacht hebt.*

In het bijzonder in de 19e eeuw hebben nogal wat dominees (zowel vrijzinnige als rechtzinnige) dichtbundels geproduceerd. We noemen Nicolaas Beets, J.P. Hasebroek, J.J.L. ten Kate, Bernard ter Haar en P.A. de Génestet. Ze zijn door de latere Tachtigers op tamelijk cynische wijze bekritiseerd.

In deze rij van stichtelijke poëten schaarde zich ook ds. L.G.C. Ledeboer. Hij kreeg als dichter niet de bekendheid van de hiervoor genoemden. Maar als Ledeboer zich wat meer bekommerd had om een verzorgd taalgebruik en een goede vormgeving, zou er uit zijn werk zeker, ook literair bezien, een aardige bloemlezing zijn samen te stellen, die zou kunnen prijken op de literatuurlijsten van onze huidige examenkandidaten.

Zijn biograaf, ds. J.H. Landwehr, merkte over de dichtkunst van Ledeboer op: 'Wat in zijn liederen aantrekt is de warmte van zijn godsdienstig gevoel, de oprechtheid die uit ieder woord spreekt en de onmiskenbaar gewijde toon, die in de meeste verzen heerst'.

Toen Ledeboer geweerd werd van de kansel en toch voortging met preken, belandde hij in de gevangenis. Blijkens zijn gedichten heeft hij het echter in de gevangenis menigmaal heel goed gehad. Zo kwam tot stand

de bundel "Sions lofzangen in benauwde tijden". Vlak voordat hij de gevangenis mocht verlaten, schreef hij een 37 strofen tellend gedicht dat als volgt begint:

*Haast is mijn zangtijd om,
Dat ik van 't Heiligdom
Weer gaan moet in de wereld;
Ik was er even uit,
Met Jezu zoete bruid,
In een paleis bepereld.*

Ledeboer ging na zijn gevangenisperiode zelfstandig verder als predikant van de overal in den lande door hem gestichte gemeenten. Hij dichtte:

*Wij strijden voor de Dordtsche leer,
Omdat zij is van God den Heer!*

Ledeboer bezat ook de gave om tot kinderen te spreken en voor kinderen te dichten. Hij heeft altijd bijzonder acht geslagen op het opkomend geslacht:

*Lieve kinders! Weet gij wel,
Al het wereldsche is maar spel,
En bedrieglijk voor onze oogen?
't Voedt uw' jonge hartjes niet,
Maar hij, die wat beters ziet,
Kinders! Vindt zich niet bedrogen.*

Te Benthuizen kwam het einde van zijn veelbewogen leven op 21 oktober 1863. Ledeboer was 55 jaar oud. Hij mocht toen in volle mate ervaren, wat hij eenmaal uit zijn pen liet vloeien:

*Een bidder min op aard, een danker meer daar boven,
Een zuchter min beneên, een juicher meer aan 't hof.
Een lijder min in 't stof, een blijder meer in 't loven,
Een niet, een worm, een stof geschapen tot Gods lof.*

Het geestelijk leven van Ledeboer

‘**H**et was op een maandagmorgen dat ik alleen op mijn kamer was (het plekje weet ik), dat ik na al die worstelingen in mijn schuld gezet werd en uitroepen moest – gelijk dit maar eens in zijn leven alzo geschiedt – met de tollenaar, die ik daar zelf was: ‘O God, zijt mij arme zondaar genadig! Bekeer mij, mijn vader, mijn moeder, mijn broeders en zusters. Amen’. Ik wilde nog meer bijbrengen, maar kon niet; het was gesloten. Daarop zonk ik ter aarde en meende te sterven en zo de adem uit te blazen. Toen was het uurtje der minne daar, en werd hier bevestigd wat van de tollenaar geschreven staat: ‘En hij ging af, gerechtvaardigd in zijn huis’. De hemelen werden mij in de geest als geopend; het was mij of er een kind geboren was’.

De geboorte van een kind: zo zou inderdaad de bekering van Ledeboer genoemd kunnen worden. Met dat woordje “kind” kan ook zijn geestelijk leven getypeerd worden. Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer had een kinderlijk leven - kinderlijk afhankelijk en kinderlijk aanhankelijk. Het is een leven waar wij ook vandaag nog altijd jaloers op kunnen worden.

Niet leerstellig

Zoals van een kind niet verwacht mag worden dat het erg belijnd is in zijn spreken, zo geldt het ook van deze Benthuisense predikant. Het lag ook niet in zijn

karakter. ‘Ik ben geen systematisch (leerstellig) mens, slecht genoeg voor een predikant’, zo schreef hij eens. ‘Al mijn kennis moet ik onmiddellijk verkrijgen, of het is anders niets voor mijn ziel. Ik moet leven van het gegevene; het mijne moet mij gedurig ontnomen worden’.

Het verhaal gaat dat Ledeboer na zijn bekering al zijn boeken verkocht en zich niet voorbereidde op zijn preken. Dit verhaal berust niet op waarheid, zoals inmiddels van verschillende zijden is aangetoond. Ledeboer had theologie gestudeerd in Leiden, was zeer bedreven in de oude talen en bleef op de hoogte van nieuwe publicaties op theologisch gebied. Hij was bovendien afkomstig uit een zeer voornaam geslacht. Maar hij wilde niet dat alles niet geuren. Het ging hem om de reuk van Christus en de dauw des Geestes. Na zijn radicale ommekeer was Ledeboer niet langer geïnteresseerd in puur exegetische, dogmatische of historische verhandelingen. Alles wat hij schreef of preekte had betrekking op de praktijk van het genadeleven en de heiligmaking. Dat is zelfs aanwijsbaar in zijn bekende gedicht ‘Wij strijden voor de Dordtse leer, Omdat zij is van God de Heer’!

Bronnen

Wie onderzoek doet naar het geestelijk leven van Ledeboer komt terecht bij biografen als J. van Brakel, J.H. Landwehr en J.H.R. Verboom. Belangrijker nog is wat Ledeboer zelf geschreven heeft. Het is verblijdend dat uit-

geverij Den Hertog indertijd gekomen is met een uitgave daarvan onder de titel "Verzamelde Geschriften van ds. Ledeboer" (Utrecht, 1977-1980). Naast veel gedichten, brochures en een "brief over de rechtvaardigmaking des zondaars voor God" vinden we in deze driedelige publicatie ook biddagsbrieven en persoonlijke brieven.

Uit al zijn pennenvruchten rijst het beeld van een man die niet hoog stond met zichzelf. Zijn brieven ondertekende hij met aanduidingen als 'een ontrouwe herder', 'een niet noemenswaardige broeder' of 'een gans dwaze vriend'. Het hart van de zaak was voor hem: 'De mens niets, God het al'. Met innige warmte spreekt hij over Christus. Ook de verborgen omgang met God krijgt grote nadruk. Ledeboer had niet alleen gebedsgaven, hij had vooral de *genade* van het gebed. Wil je Ledeboer in het hart kijken, dan moet je echter vooral zijn bij een werkje waarin hij zijn eigen bekering heeft beschreven en dat de titel draagt " 's Heeren wegen gehouden met eenen alles verbeurd hebbenden zondaar" (1843).

Bekeerd als dominee?

Nu wordt er weleens gedacht dat Ledeboer pas als predikant is bekeerd. Wie zijn bekeringsgeschiedenis oppervlakkig leest, kan inderdaad die indruk krijgen. Ledeboer schrijft immers dat hij na zijn bevestiging in Benthuizen is 'wedergeboren'. Anderzijds geeft hij aan dat zijn geestelijk leven niet toen pas is begonnen. Al jong was hij door de Heere getrokken. Hij was niet alleen een ernstige jongeman die met een gemis liep en verlangde Gods Woord te brengen onder Joden en heidenen. Hij ontving ook vaak verruiming in het Woord, beloften en verhoringen. Aan het Heilig Avondmaal mocht hij zich soms met ziel en lichaam aan de Heere overgeven. Letterlijk zegt hij: 'Geloof mocht ik oefenen voordat ik wedergeboren was'. Dit kan ons in verwarring brengen. Is er dan geestelijk leven mogelijk vóór de wedergeboorte? Hoe moeten wij dit verstaan?

Ledeboer geeft zelf een antwoord op deze vraag: 'Door *wedergeboorte* versta ik, zowel in het geestelijke als in het natuurlijke, als het kind geboren is; ofschoon het zaad er in kan liggen, gelijk het kindeke opsprong in de buik zijner moeder'. Hij wil dus zeggen dat een geestelijk kind eerst wordt ontvangen in de moederschoot en dat het pas later geboren wordt, dwars door vele barensweeën heen.

Opnieuw geboren!

In het eerste gedeelte van zijn verhaal geeft Ledeboer aan hoe ver hij gekomen was buiten Christus; in het tweede deel vertelt hij hoe hij van alles afgesneden en met God verzoend werd. We hebben dat in de inleiding op dit artikel kunnen lezen. Als Ledeboer deze weldaad mag doorleven, is hij inderdaad al predikant. Het uur der minne was nu aangebroken; het kind werd geboren! Christus kwam tot hem en de Drie-enige God maakte woning in zijn hart. Ja, hij ontving de witte keursteen en Gods Geest getuigde met zijn geest dat hij een kind van God geworden was.

Deze ervaring is voor Ledeboer zo diep ingrijpend

geweest dat hij zijn geestelijk leven van vóór die tijd met heel andere ogen ging bezien. Hij had in die tijd wel 'geloof aan de waarheid, maar geen geloof in de waarheid'. Daarbij verwijst hij naar Johannes 17:3 (de kennis van God en Christus). Hij moest alles kwijt, ook zijn valse zekerheid, want 'ik bouwde huizen zonder fundament, had een geloof zonder Christus, kennis van ellende zonder ontdekt te zijn aan de grond, hoop zonder wezen, belofte zonder vervulling'.

Na zijn geestelijke doorbraak voelde Ledeboer zich als herboren. Kende hij dan geen aanvechting meer? Zeker wel! Na enige tijd werd hij zwaar bestreden, maar de Heere kwam terug op Zijn eigen werk. De vrucht daarvan was zoet: 'De Heere was mij nabij en goed, door Hem sprak ik, met Hem ging ik, at ik en was het lammetje in Zijn schoot... Het kind lag aan de borst zijner moeder, het kind ging aan de zijde zijns vaders. Jezus was mijn Broeder, zo kwam het mij voor. De volmaakte liefde dreef de vrees buiten; die vreest heeft pijn'.

Voortgaande strijd

Is dat nu zo gebleven bij Ledeboer? Och, hij is erachter gekomen dat Gods kind een twee-mens is en blijft. Hij heeft de strijd van Paulus in Romeinen 7 leren verstaan. Hij heeft het ingeleefd dat Gods Kerk in de heiligmaking armer wordt dan ooit tevoren.

Daarbij kwam de kerkelijke strijd, zijn uitwerping uit de Nederlandse Hervormde Kerk en de periodes die hij in de gevangenis moest doorbrengen. Ook bleef hij treuren over de breuken van Zion ('groter dan de zee'). Niet alleen zijn gedichten getuigen daarvan, maar in het bijzonder zijn biddagsbrieven. Heel eerlijk was hij daarin, ook in de richting van zichzelf en zijn eigen kerkverband. Zo schreef hij na de Algemene Vergadering van 1857 dat de onderlinge liefdebond was gebleven, 'doch ook de onderlinge zondeband'.

Ds. Ledeboer was een knecht van God met een teer, afhankelijk leven. Zo willen wij hem gedenken 150 jaar na zijn sterven. Nee, hij was geen volmaakt mens, maar hij was - dankzij die nieuwe geboorte - wel een kind. Kan dat ook van ons gezegd worden?

Krabbenrijke, ds. C. Sonneveld

Pastorie te Benthuizen, ten tijde van ds. Ledeboer

Vraag en antwoord

Klein vragenboekje voor kinderen

Op de oever van de rivier de Jordaan staat een monument. Twaalf grote stenen, opgestapeld. Een stille getuige van de grote wonderdaden des Heeren. Tot een teken, waarvan Jozua zei: 'Wanneer uw kinderen morgen vragen zullen, zeggende: 'Wat zijn deze stenen?', zo zult gij tot hen zeggen: 'Omdat de wateren van de Jordaan zijn afgesneden geweest voor de ark des verbonds des Heeren'. Een teken, dat oproept tot vraag en antwoord.

De beproefde methode van 'vraag en antwoord' is van oudtijds af een veel gebruikte manier geweest om kinderen te leren. Het was in het gezin in Israël zelfs een door God bevolen methode. Het is dan ook deze vorm die onder ons veel gebruikt wordt in het licht van de catechese. Het voor ons allen overbekende voorbeeld daarvan is de Heidelbergse Catechismus, waarin de geloofsleer in 129 vragen en antwoorden wordt behandeld.

Deze vraag- en antwoordmethode vinden we ook terug in de verschillende catechisatieboekjes, die in de loop van de eeuwen verschenen zijn. Het meest bekend is het vragenboekje van ds. A. Hellenbroek ('Voorbeeld der Goddelijke waarheden'). Maar ook het 'Klein vragenboekje voor kinderen' van ds. L.G.C. Ledeboer is voor velen van ons niet onbekend. Ledeboer was overtuigd van de noodzaak dat de jeugd zich de 'voorzeide leer' eigen maakt. Hij achtte het van wezenlijk belang dat kinderen en jonge mensen de belijdenis, door de kerk der eeuwen vastgelegd onder de leiding van de Heilige Geest, leren kennen. Met de intentie van Mozes, die het de kinderen

Israëls voorhield: 'En deze woorden, die ik u heden gebiede, zullen in uw hart zijn. En gij zult ze uw kinderen inscherpen en daarvan spreken'.

Dat is de grote verantwoordelijkheid van ouders. Zij zijn de eerstverantwoordelijken voor de godsdienstige opvoeding van hun kinderen. Maar in het verlengde van de huisgodsdienst ligt die verantwoordelijkheid ook op de schouders van de ambtsdrager, de catecheet. Het gevoel van die verantwoordelijkheid heeft Ledeboer gedrongen zijn 'klein vragenboekje' te schrijven.

Het vragenboekje telt 97 vragen en antwoorden. Bij het doorbladeren van het boekje valt direct op dat bij verreweg de meeste vragen of antwoorden een tekstverwijzing staat. Hiermee geeft Ledeboer duidelijk aan, heel dicht bij de Schrift te willen blijven, met het: 'Zo zegt de Heere'. Een duidelijk afgebakende onderverdeling is in het vragenboekje niet te maken.

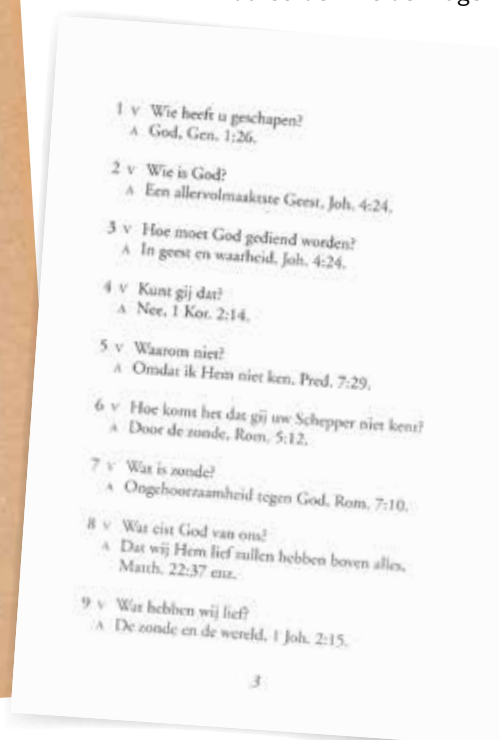
Al lezend vanaf de eerste vraag, nemen we deel aan een gesprek. Een leergesprek. Door alle vragen en antwoorden heen proef je de bewogenheid van de pastor met zijn schapen. Heel eerlijk worden alle zaken benoemd: dood en leven, schuld en straf. Maar ook wordt het leven in de tere vreze des Heeren door Ledeboer van harte aangeprezen. Hij sluit het vragenboekje af met een gedicht, dat begint met de woorden: 'Ik las een stukje voor de jeugd. Dat werk gaf mij de grootste vreugd'.

Dit kleine vragenboekje is lang in gebruik geweest. Niet alleen thuis, maar ook op catechisatie. Een oudere man vertelde daarover eens, terugziende op zijn jeugd-jaren: 'Ik zie hem (ouderling Janse, HS) nog staan op het trapje in de oude consistorie. Wat luisterden we graag. En wat leerden we de vragen uit het Klein Vragenboekje

van ds. L.G.C. Ledeboer. Wat was het een gebeurtenis, als we aan het eind van de 97 vragen het gedichtje moesten leren en opzeggen. Dan kreeg je een pluim en nog een plaatje extra'.

De Heere werkt middellijk. En Hij gebruikt die middelen tot Zijn doel. 'Wanneer uw kinderen morgen vragen zullen, zo zult gij tot hen zeggen'. Opdat Zijn huis vol worde.

Hendrik-Ido-Ambacht,
H. Schipper

Ledeboer en zijn breuk met de Nederlandse Hervormde Kerk

Het kerkverband van de Gereformeerde Gemeenten is in 1907 ontstaan door de 'Vereniging' van de Kruisgezinden (met wortels in de Afscheiding van 1834) en de Ledeboeriaanse gemeenten (genoemd naar de man van de 'tweede Afscheiding', in 1840: ds. L.G.C. Ledeboer uit Benthuizen).

Wie het handboek van prof. dr. J. Reitsma over "De geschiedenis van de Hervorming en de Hervormde Kerk der Nederlanden" leest, proeft nog iets van het neerbuijgende en triomfalistisch-parmantige toontje waarop 'echte' hervormden vroeger schreven over 'separatisten' als dr. H.F. Kohlbrugge ('een merkwaardige man', 'niet zonder geestelijke hoogmoed') en ds. L.G.C. Ledeboer ('hoofd eener afgescheiden secte'). Elders wordt Ledeboer wel een 'impulsief en excentriek gevoelsmens' genoemd. Volgens zijn vrienden was hij vooral een vurige strijder voor de waarheid.

Een ingrijpende zondag

Zeker is dat zijn heilige verontwaardiging over het diepe verval van de Nederlandse Hervormde Kerk letterlijk handen en voeten kreeg op zondag 8 november 1840. Ledeboer: 'Hier moest ik kiezen: God of mensen (...). Zijn Woord moest ik kiezen, en het menschen woord afzweeren (...). Het laatste, dat ik op een zondag dien Stoel beklom, gingen wij uit de kerk naar het door mij gekochte huis, en begroeven daar de wetten met de gezangen, als niet in de kerk behorende en zwoeren trouw bij Gods woord'.

Tijdens deze dienst gooide Ledeboer de boekjes met 'de wetten' en 'de gezangen' van de kansel. Na afloop begroef hij ze in het bijzijn van zijn gemeente in de pastortuin.

Deze daad kwam voort uit gewetensnood. Ledeboer zag zich voor een keuze geplaatst; hij kon niet meer functioneren in deze vaderlandse kerk. Daar waren verschillende oorzaken voor:

1 De wetten

Koning Willem I had na de Franse bezetting eigenhandig de Hervormde Kerk willen reorganiseren. De Dordtse Kerkorde (1618/1619) moest wijken voor een kerkbestuur van bovenaf volgens de reglementenbundel van 1816. Er was zelfs een 'Minister van Eeredienst'. Volgens Gods Woord is de plaatselijke gemeente echter zelfstandig en niet onderworpen aan een overkoepelend bestuur. Ledeboer was eerder in conflict gekomen met 'hoger' kerkbestuur naar aanleiding van een kandidaatstelling voor ambtsdragers in Benthuizen. Hij schreef: 'de Paus van de kerk was de Koning!'

2 De gezangen

De gezangen die gezongen moesten(!) worden, zijn door ds. H. de Cock wel 'Sirenische minneliederen' genoemd, die dienden 'om de Gereformeerden al zingende van hun geloof af te helpen'. Ook Ledeboer had zijn bekomst van de lieve vromigheid en zoetsappige braafheid in veel van deze gezangen. De Bijbelse radicaliteit van zonde en genade was afgevlakt en afgezwakt; genade was geen wonder meer.

3 De leervrijheid

De gezangen waren een symptoom van de praktische leervrijheid in de Hervormde Kerk. De binding aan de drie belijdenisgeschriften was vrijblijvend geworden. Ledeboer: 'Zie wat er geleerd wordt in Scholen, Catechizatiën, predikstoelen, Academien, in schriften en woorden. Hoe er een leugengeest is uitgegaan (...). De grondslag weggenomen, geloofsartikelen met voeten getrapt'.

Uit de kerk gezet

De zondagse actie van Ledeboer leidde nog dezelfde week tot schorsing en (in 1841) tot afzetting. Toen hij toch doorging met preken, volgden er wekelijkse boetes en uiteindelijk gevangenisstraf. Achter de tralies in Leiden had Ledeboer in geestelijk opzicht een goede tijd: 'Bij dagen en nachten laat zich de Heere niet onbetuigd aan mij, den grootsten boef, die in de gevangenis zit, en ik heb de beste plaats'.

Ledeboer heeft altijd een zwak voor de vaderlandse kerk gehouden. Zijn uitspraak: 'God zal het ons wedergeven op Zijnen tijd en de vijanden verdrijven', heeft lang nageklonken. Toch niet alleen bij de Oud Gereformeerde Gemeenten?

Ledeboer en zijn gemeenten

‘Leraar der verstrooide schapen’. Zó ondertekende Lambertus Gerardus Cornelis Ledeboer zijn "Open Brief" die hij 13 juli 1841 aan Koning Willem II stuurde. Leraar. Maar, wij spreken in ons kerkelijk taalgebruik toch over 'herder en leraar'? Was Ledeboer dan geen herder? O zeker wel. Zoals er maar weinigen zijn geweest, met zó'n uitgestrekte weide. Met zóveel schapen in de diaspora. Verspreid over grote delen van ons land. Die schapen kon men vinden van Vlissingen tot in het Drentse dorpje Zuidwolde. Van plaats tot plaats 295 kilometer. En dat per, ja per wat? Koets? Trekschuit?

Toegegeven: de predikant woonde landelijk gezien redelijk centraal. In Benthuizen. Maar dan nog. Het rijden per koets ging bepaald niet over glad geasfalteerde wegen. Er waren klinkerwegen. Maar ook zandpaden vol kuilen. En onverlicht.

Herder was hij in hart en nieren. Kon geen 'nee' zeggen als men hem vroeg te komen preken, ook al was dat een eind weegs. Hij ging. Zocht in het nachtelijk uur een ontspoord meisje op in een Woerdense inrichting. Omdat hij herder was. Dat was trouwens nog een gezegende reis geworden ook. Een gebedsverhoring voor dat meisje dat op sterven lag. Bewogen was hij. Gaf zijn jas weg aan een bedelaar en zijn vloerkleed aan een schamel geklede, arme man.

Aanvankelijk diende Ledeboer één gemeente. Na vier lange jaren als kandidaat op een beroep te hebben gewacht, werd hij in Benthuizen op twaalfal gezet. Daarna op zestal, op drietal. Tenslotte werd hij met algemene stemmen in het veendorp beroepen. Daar bevestigde zijn neef -wél familie naar het vlees, maar géén geestelijk familielid-, dr. P.H. Hugenholtz uit zijn geboortestad Rotterdam, hem op 29 juli 1838 tot predikant. Ledeboer is dan 29 jaar. Naar de mens gesproken een lang ambtelijk leven voor zich. Het zou anders gaan.

Op 26 januari 1841 werd hij uit zijn ambt ontzet. Toen begon een zwervend leven. Zijn prediking - en zijn gedrag - hadden voor vijanden gezorgd. Maar het naar de waarheid hongerende volk begeerde brood in plaats van stenen die men zondags voorgeschoteld kreeg. Daarom bogen vele stillen in den lande zich zondags in woonkamers over Beukelman en Bruinings, over Smijtegelt en Schortinghuis, over Vermeer en Verschuur. Tot het gerucht van Ledeboer zich verspreidde en hij preekverzoeken kreeg. Hij trok prekend en sacramenten bedienend het land door. Tevens bleef hij predikant te Benthuizen, de gemeente die hij uit Gods hand had ontvangen.

Door zijn arbeid werden gemeenten geïnstitueerd en ambten ingesteld. Die gemeenten werden, ter onderscheiding van andere gemeenten, naar hem genoemd: ledeboeriaanse.

Op 5 juni 1907 gingen te Middelburg de Ledeboerianen en de Kruisgemeenten samen als Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Op de eerste synode van 9 en 10 oktober 1907 waren van oorsprong 22 ledeboeriaanse gemeenten vertegenwoordigd. Niet alle gemeenten waarin Ledeboer ooit was voorgegaan, verenigden zich helaas in het nieuwgevormde kerkverband. Zuidwolde, Loenen aan de Vecht, Vlissingen, Rhenen, IJsselstein, Oudewater en Nederhorst den Berg, om maar een greep te doen, bleven achter. Plus enkele gemeenten die ds. Laurus Boone volgden en als "Oud Gereformeerd" verder gingen.

Opvallend is dat van de 22 ledeboeriaanse gemeenten er 16 in Zeeland lagen. De gemeenteleden waren vooral 'kleine luijden', op enkele uitzonderingen na. In Axel was ouderling Frans van Hoeve. Hij behoorde in 1911 tot de 144 fiscaal hoogstaangeslagenen van Zeeland. In Giessendam was ouderling Aart Benders rentenier, geabonneerd op de NRC. Er waren ook welgestelde landbouwers. Maar veelal bestonden de kerkenraadsleden die in 1907 waren afgevaardigd, uit eenvoudigen: landarbeider, kleermaker, paardenknecht. Voor de van huis uit aristocratische Ledeboer was het niet te min om zich tot eenvoudige, verstrooide schapen aangetrokken te voelen. Door Gods Geest gedreven. Om hen te weiden in de liefelijke weiden van Gods Woord.

Verzuchting om en tot Jezus

'k Heb Jezus van nooden,
'k Klem (alles ontvloten),
Aan Jezus mij vast;
Laat m' alles ontschieten,
'k Moet Jezus genieten,
Hij neemt mijnen last.

Ik heb geene krachten,
'k Moet alles verachten,
Wat Jezus niet is;
'k Moet Jezus omarmen,
Hij wil Zich ontfermen,
Wier Leidsman Hij is.

Och! Zie op mij neder,
Ontferm U eens weder,
Ai! denk aan Uw kind;
Zwaar heb ik gezondigd,
Uw lof niet verkondigd,
'k Ben vleesch'lijk gezind.

Kindergebedje

Zoek Jezus veel;
zoek Jezus vroeg;
wie Jezus heeft;
die heeft genoeg.

Beproeving der eeuwigheid

Lieve kind'ren hebt gij 't wel,
Kent gij al Immanuël,
Zijt gij al in Hem gevonden,
En geborgen in den Heer,
Leeft g'u zelven nu niet meer,
Afgewasschen van de zonden?

Lieve kind'ren hoort naar mij:
Onder Jezus heerschappij,
Is het zoet en zalig leven!
Is uw hart voor Jezus al,
Zijt g' ontdekt aan Adams val,
Zijt g' aan Jezus al gegeven?

Kent gij uw Immanuël,
Zijt ge uit vloek en dood en hel,
Al verlost door zijn genade?
Zijt gij al een kind van God,
Kent gij uw rampzalig lot,
Zijt gij minder dan een made?

Gebed van Ledeboer

O, diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der kennis Gods!...

Den eenen laat Gij liggen en den anderen neemt Gij op, beiden even diep gezonken. Den Pharizeër gaat Gij voorbij en den tollenaar raapt Gij op...

Gij laat U wel aan mijne ziele niet onbetuigd, wat zal ik zeggen, in mij is niets goeds, alles zonde. Gij wist Heere, wien Gij aansloeg: ik val U niet tegen, maar ik val mijzelven tegen, dat is goed. Ik kan niets meer dan Gij door Uwe genade in mij uitwerken wilt...

Waar is de dooding des vleesches door Uwen Geest? Versterkt Uwe erfenisse, die mat geworden is uit der hoogte. Het zijn immers Uwe kinderen. Sints Gij Efraim hebt liefgehad, is hij U een troetelkind geweest; zult Gij dan eeuwiglijk toornen? Bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt. Trekt ons Heere! dan zullen wij U naloopen. Bekeert ons dan zullen wij bekeerd zijn; geneest ons dan zullen wij genezen zijn; behoudt ons dan zullen wij behouden zijn. Aanziet onze krankheden en geneest ze. Aanschouwt onze ongerechtigheden en verzoent ze. Hebt medelijden met ons, medelijdende, barmhartige Hoogepriester; bij U alleen is hulpe besteld! Is er dan geen balsem in Gilead? Is er geen heelmeeester aldaar? Is Uw naam niet Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vredevorst? Zijt Gij niet wonderlijk in alle Uwe werken en wegen? Is Uwe hand en arm verkort, dat Gij niet zoudt kunnen verlossen? Zijt Gij niet gisteren en heden dezelfde in der eeuwigheid?

Rommelen Uwe ingewanden niet van barmhartigheid? Kon Joseph het wel uithouden toen hij zijne broeders en Benjamin zag? Vroeg hij niet: leeft uw vader nog? En Gij! zou hier het kind vragen naar zijnen Vader en Gij. Vader! zoudt Gij niet naar Uwe kinderen vragen? Kan eene moeder hare zuigeling vergeten en de vrucht haars buiks ongenadig zijn en ware dit mogelijk! zoudt Gij Heere Uwe kinderen begeven of kunnen verlaten? ...'

Uit deze aanhalingen blijkt, wat een bidder Ledeboer was. Persoonlijke noden, de behoeften der kerk, de noden van land en volk wist hij te klagen aan de Heere met woorden, waaruit de zalving van de Heilige Geest te proeven en te smaken was. Het verwondert ons niet, dat er van deze bidder kracht uitging. Men voelde onder zijn gebed, dat zijn ziel tot de God der goden opgeheven was en dat hij door het geloof zich in de onmiddellijke tegenwoordigheid Gods stelde.

Het bekendste citaat van Ledeboer

Voor één kus van Jezus' mond
Geef ik al die zwarte grond.

NIEUWE UITGAVEN - D.V. BINNEN ENKELE DAGEN IN DE BOEKHANDEL

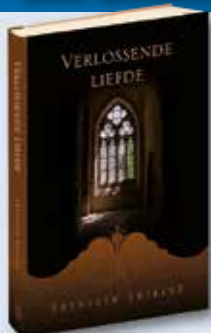

EVERT BARTEN
Zicht op Jezus

Ambrosius' Zien op Jezus uitgelegd

Een betrouwbare weergave van Ambrosius' boek in de taal van nu. Op een eigentijdse manier en aan de hand van herkenbare vragen kunt u de rijkdom van *Het zien op Jezus* leren kennen.

189 blz. geb. 33125607
19,90

EBENEZER ERSKINE
Verlossende liefde

'Verlossing' en 'liefde' zijn de twee kernwoorden in de zes preken die Ebenezer Erskine heeft uitgesproken naar aanleiding van Jesaja 63 vers 4. Dringend is in dit boek de noodiging tot het heil.

158 blz. geb. 33125836
17,90

MATTHEW MEADE
Een naam in de hemel

de ware grond van vreugde
Praktikale verhandeling over Lukas 10:20. Een goede naam op aarde is zeker niet zonder belang, maar een goede naam in de hemel gaat die verre te boven.

72 blz. geb.
33125881
11,50

DS. W. VISSCHER
Crisis?

Wat is er precies aan de hand? Hoe heeft het zo ver kunnen komen? En wat is in deze omstandigheden de roeping van christenen en van de kerk? Aan de hand van de Bijbel zoekt ds. Visscher naar concrete antwoorden.

112 blz. pb met flappen 33125683
12,90

Van en over DS. LEDEBOER zijn bij onze uitgeverij in het verleden de volgende uitgaven verschenen:

- Een ABC door een Abéling
- 's Heeren wegen, gehouden met een alles verbeurd hebbend zondaar
- Brief aan Z.M. den Koning Willem II, geschreven in 1841 naar aanleiding der vervolgingen tegen de toenmalige Gereformeerden
- Ontferm U onzer uit genâ (gedichten)
- Een klein vragenboekje voor kinderen
- Verzamelde geschriften (drie delen)

Den Hertog

uitgeverij

Elzenkade 6 - Houten
Postbus 150, 3990 DD Houten

Tel. (030) 637 34 34
Fax (030) 634 66 88

E-mail: boeken@hertog.nl
www.hertog.nl

NIEUW VERSCHENEN!

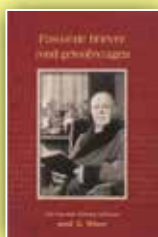
De Banier der volken
deel 1

8 Preken, zes vrije stoffen, een oudejaars- en dankdagpreek.

Niet eerder in boekvorm uitgegeven, geschikt voor persoonlijk gebruik en de leesdiensten.

Ds. W.C. Lamain

112 blz. **€ 13,90**

Pastorale brieven
rond geloofsvragen

Prof. G. Wisse

114 blz. **€ 12,90**

Aard of natuur
van het geestelijk leven

Jac. van Houte

446 blz. **€ 24,90**

Het wezen van het
oprecht geloof

J. Nupoort

272 blz. **€ 17,90**

Nu € 8,90

Vallen en opstaan
G. Saldenus 160 blz.
Van € 19,95 voor **€ 8,90**

Nu € 8,90

Vreugde in God
A. Gray 191 blz.
Van € 19,90 voor **€ 8,90**

Nu € 9,90

Geen andere naam
gegeven
Bijbels dagboek
McCheyne e.a.
Van € 24,90 voor **€ 9,90**

Nu € 15,00

Twaalf Puriteinse
meesterwerken
Bijbels dagboek
J.M. Vermeulen (red.)
Van € 26,50 voor **€ 15,00**

Nog veel meer afgeprijsde boeken
en nieuwe titels op:
www.derooboeken.nl

Boekhandel De Roo | Van Meelstraat 12 | 3331 KR
Zwijndrecht | 078-6124081 | info@derooboeken.nl

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel en op de 'Familedagen' te Gorinchem